

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО – ГОЛОВНА КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ НА АГРАРНОМУ РИНКУ

Самойлик Ю. В., к. е. н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

У ринкових умовах господарювання домінує плюралізм різних за організаційно-правовою формою підприємств та їх об'єднань. Розглядаючи національний аграрний ринок, варто вказати на існування двополюсних тенденцій: з одного боку, це укрупнення підприємств, збільшення їх розмірів за рахунок інтеграції, що призводить до створення агрохолдингів, а з іншого боку, зростає роль господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції, їх частка складає в середньому понад 30 % у розрізі всіх напрямів діяльності.

Незважаючи на значну роль на аграрному ринку, господарства населення в якості потужного суб'єкта не розглядаються, оскільки їх діяльність здебільшого носить хаотичний характер без ефективних механізмів формування конкурентоспроможності та підвищення

ефективності. Водночас в умовах різних трансформаційних та перехідних періодів, які супроводжували розвиток національного аграрного сектора, саме домогосподарства, зайняті в сільському господарстві, показали свою життєздатність, гнучкість, адаптивність до екзогенних стримуючих чинників та змін зовнішнього середовища.

Питання розвитку, значення господарств населення та їх ролі в ринковій економіці постійно привертають увагу вчених, зокрема, таких науковців, як В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, Г.О. Андрусенко, В.І. Благодатний, Т.В. Беркута, О.А. Бітгер, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, Ю.Е. Губені, О.Д. Гудзинський, А.С. Даниленко, Б.М. Данилишин, Л.В. Забуранна, М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, Т.Р. Козак, М.Ю. Куліш, Л.А. Кушнір, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, В.В. Попович, І.В. Прокопа, К.В. Прокопишак, Л.В. Романова, П.Т. Саблук, В.Д. Савченко, В.Ф. Семенов, І.Ю. Сіваченко, Р.А. Слав'юк, М.М. Федоров, І.І. Червен, М.І. Шаповал, Ф.К. Шакіров, О.Г. Шпикуляк, В.В. Юрчишин та ін.

Проте незважаючи на значну кількість наукових праць та підвищений інтерес науковців до функцій господарств населення у ринковому середовищі їх роль, місце та значення викликають значні дискусії у дослідників. Невирішеними залишаються проблеми трансформації господарств населення у підприємницькі структури в ринковому середовищі, що ще раз підкреслює актуальність проведення дослідження в даному напрямі.

Господарства населення у всі періоди свого існування посідали особливе місце у ринковому середовищі. Островський В., Самсонов В., Беккер І., розглядаючи відмінності домашніх господарств від особистих підсобних господарств, зазначають, що особисті господарства являють собою форму виробництва продуктів і доходу, відтворення особистої власності [2, с. 13]. Таким чином, акцентується на тому, що особисті підсобні господарства належать до особистої власності громадян. Основним дискусійним моментом в наукових працях є питання конкурентоспроможності особистих господарств населення, особливо порівняно з великими формами господарювання. Виступаючи на підтримку дрібного сільськогосподарського виробництва, М. Туган-Барановський зазначав, що «головною підвалиною стійкості дрібного сільського господарства є не економічні переваги його над великим господарством, а та поважна обставина, що господарство провадиться як капіталістичне підприємство заради прибутку і ренти, а дрібне – для забезпечення існування самого виробника. Селянин не кидає вести господарство навіть тоді, коли

воно не дає йому нічого, крім пересічної заробітної платні. Через це дрібне сільське господарство може існувати і розвиватись при значно меншому доході, ніж велике капіталістичне» [3, с. 57]. Саме стійкість особистих господарств населення до негативних змін зовнішнього середовища, їх гнучкість та адаптивність, першочергова орієнтованість на задоволення власних потреб, а потім вже на отримання прибутку робить їх невід'ємними суб'єктами аграрного ринку.

В умовах розвитку національного аграрного ринку можна визначити такі конкурентні переваги господарств населення:

- значна гнучкість та адаптивність до зовнішніх умов;
- орієнтація на органічне виробництво;
- дотримання культури землеробства та екологічності виробництва;
- позитивний вплив на розвиток сільських територій;
- дбайливе ставлення до засобів та предметів праці;
- посилення інституту власності на селі та відповідальності господаря;
- диверсифікованість виробництва;
- мобільність прийняття управлінських рішень;
- висока концентрація економічних ресурсів;
- ефективне антикризове управління;
- орієнтація на соціальну ефективність;
- безпосередня участь у процесі виробництва прийнятті управлінських рішень;
- гнучкість оплати праці та трудових відносин в нестабільних ринкових умовах;
- ефективна економія в умовах несприятливих умов ринку;
- функціонування на засадах чистої конкуренції.

Саме органічна орієнтація виробництва є головною конкурентною перевагою господарств населення на аграрному ринку. Дані суб'єкти господарювання мають кращі передумови щодо органічного землеробства порівняно з іншими учасниками ринку, які проявляються в такому:

- порівняно невеликі площі вирощування сільськогосподарських культур, що дозволяє обробляти землю на органічній основі;
- заміна технологічних процесів із боротьби зі шкідниками та бур'янами власною працею, що є дешевшим;
- власне споживання виробленої сільськогосподарської продукції, що мотивує до вирощування екологічно чистої органічної продукції;

- можливість встановлення вищої ціни, яка забезпечить цінову конкурентоспроможність.

Важливим механізмом для забезпечення конкурентоспроможності господарств населення на ринку органічної аграрної продукції є кооперація. Варто розглянути доцільність створення сільськогосподарського кооперативу, наприклад, молочарського або м'ясопереробного, оскільки ефективною є не реалізація сільськогосподарської сировини (органічних кормів для сільськогосподарських тварин), а кінцевої продукції (молока, м'яса, м'ясопродукції). За таких умов сільськогосподарських обслуговуючий кооператив повинен набути спеціального статусу органічного. Необхідно розробити договір, у якому будуть сформульовані чіткі вимоги до членів кооперативу щодо виробництва органічної продукції та сформувати спеціальну службу контролю за дотриманням технологій в кооперативі. Крім того, органічне виробництво на кооперативній основі має підтримуватись з боку держави як в законодавчій площині (прийняття відповідних Законів, Програм та інших нормативно-правових актів), так і в організаційно-економічній та фінансовій – надання пільгових кредитів, сприяння отримання відповідних сертифікатів якості.

Таким чином, малі форми господарювання на селі, враховуючи їхні конкурентні переваги та соціально-економічне значення, повинні зайняти свою нішу на ринку аграрної продукції. Їх основною конкурентною перевагою порівняно з іншими суб'єктами аграрного ринку, зокрема агрохолдингами, є орієнтація на органічне землеробство. Для розвитку даного органічного напрямку доцільна кооперація господарств населення з набуттям спеціального статусу та державною підтримкою.

Література

1. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 № 742-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.

2. Островский В.Б. Личное подсобное хозяйство в условиях агропромышленной интеграции / В.Б. Островский, В.Б. Самсонов, И.М. Беккер и др. – М. : Наука, 1988. – 160 с.

3. Туган-Барановський М. І. Політична економія: Популярний курс / М. І. Туган-Барановський, Т. І. Дерев'янкін. – К. : Наукова думка, 1994. – 296 с.